

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Juraja Sarkisjana

“*Publicum Portorium Illyrici a Mithraismus v Dunajské oblasti*”

předkládané v roce 2022 na Ústavě pro klasickou archeologii, Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

I. Stručná charakteristika práce

Dizertačná práca sa venuje problematike prepojenia špecifických rímskych úradníkov s príslušnosťou ku kultu boha Mithru na území, ktoré označuje autor ako Dunajská oblasť. Východiskovým zdrojom práce sú epigrafické pamiatky a ich prostredníctvom nielen demonštruje rozsah a mieru prepojenia oboch sveov, ale identifikuje aj kariéru jednotlivcov, ktorých sa väzby týkali. Počas tohoto procesu zároveň nachádza odpovede na niektoré otázky súvisiace s vývojom verejnej správy najmä v 2. a prvej polovici 3. stor. n.l. Prácu vhodne dopĺňajú mapy, tabuľky a databáza pamiatok, ktoré do výskumu vstupovali.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Problematika dizertačnej práce sa dotýka vývoja verejnej správy hneď v niekoľkých rímskych provinciách, ďalej rímskeho náboženstva a jeho prejavov voverejnom živote, ale aj pochopenia epigrafických pamiatok a dejín Rímskej ríše. Autor dizertačnej práce preto veľký priestor venuje dvom samostatným, oddelným líniam: mithraizmu a výberu poplatku nazývaného *portorium*. Spája ich až v záverečnej tretine práce, kde zároveň postupne odpovedá na otázky a ciele stanovené v úvode práce aj v jej ďalších kapitolách. Hoci predstavenie oboch línii sa čitateľovi môže javiť prídlhé (Kapitola 3+4 majú spolu 140 strán), v záverečných kapitolách sa ukazuje opodstatnenosť ich zamerania aj rozsahu. Práve 5. kapitola, kde sa obe línie spájajú, obsahuje zaujímavé a logické závery, ktoré autor postupne formuluje. Tie možno označiť za prínos pre bádanie v oblasti rímskoprovinciálnej archeológie aj rímskej verejnej správy. Zároveň vytvára bližšiu predstavu o osudoch a kariére niektorých jednotlivcov počas 2.-4. stor. n.l.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. *Struktura argumentace.*

Autor pracuje so zdrojmi primárneho charakteru (epigrafické pamiatky, texty antických autorov) aj so sekundárnymi prameňmi. Tieto dopĺňa o výsledky vlastného bádania a získané informácie dokáže ucelene, postupne a zrozumiteľne predstaviť čitateľovi.

Štruktúra práce je usporiadaná zmysluplne a prehľadne. Autor postupne predstavuje metodiku a jednotlivé tematické línie. V jednotlivých kapitolách najprv predstavuje aktuálny stav bádania o problematike, nezdráha sa spomenúť aj iné názory a využíva primeranú argumentáciu na ich doplnenie alebo opravu. V Kapitole 5, kde sa stretávajú dva svety mithraizmu a *portoria* dokáže autor získané informácie spracovať podľa zvolenej metodiky, vyhodnotiť, porovnať z dostupnými informáciami z iných zdrojov (ak sú dostupné) a následne interpretovať. Na niektorých miestach práce je vidieť, že vlastnú interpretáciu ešte podrobuje kritike, aby overil jej správnosť (napr. str. 218). Toto naznačuje autorovu snahu o získanie skutočne relevantných informácií z vlastného bádania, ktoré pramení z epigrafického výskumu, pri ktorom sú využité aj znalosti dejín, vývoja rímskej verejnej správy, náboženstva, štatistiky a sociológie.

Podkapitoly práce sú členené na ďalšie úrovne, ktoré sú logicky správne. Jediná drobná výhrada alebo skôr otázka smeruje ku Kapitole 5.3.3.1-9, kde sa ponúka otázka prečo sú rímske miesta (1-8)

porovnávané s nálezmi z časti provincie Dacia (9) a podľa čoho je usporiadané v týchto kapitolách poradie osôb (abecedne ani chronologicky to nie je).

Do budúca by som ešte odporúčala venovať väčšiu pozornosť pri stanovovaní cieľov práce hneď v jej úvode tak, aby boli kompatibilné s cieľmi hodnotenými v závere. V predloženej dizertačnej práci autor menuje v úvode len jediný cieľ „*Cieľom tejto vedeckej práce je komplexné spracovanie monumentálnych epigrafických pamiatok objavených v Dunajskej oblasti...*“. Iné ciele sa dozvedáme v podkapitolách: „... *cieľom je najmä zhrnúť demografické a základné historiografické poznatky do takej miery aby čitateľ získal základný prehľad o vývoji života obyvateľov jednotlivých provincií.*“ (Kapitola 3.1), „*Cieľom tejto podkapitoly zaoberajúcej sa pozíciami v rámci Publica Portoria Illyrici bude snaha o priblíženie ich funkcie.*“ (Kapitola 3.1). V Závere o cieľoch skúmania píše: „*Cieľom bolo najmä priblížiť skúmané prostredie do takej miery, aby bolo možné porozumieť, ako sa jednotlivé provincie vyvíjali pod vplyvom rôznych dramatických zmien.*“; „*Cieľom tejto analýzy bolo predovšetkým preskúmať rozdiely medzi vojenským personálom a profesiami kategórie...*“ alebo „*Posledný z našich cieľov, ktorým bolo objaviť prepojenie medzi mithraistickými členmi Publica Portoria Illyrici západnej a východnej časti Ilýrskeho colného okrsku, nebolo možné preukázať.*“

2. Formální úroveň práce

Na posúdenie som si vyžiadala tlačенú podobu práce a zrejme pri úprave grafických príloh pre tlač došlo k posunu stránkovania, preto sa čísla strán v posudku môžu líšiť od pdf verzie. Treba podotknúť, že v tlačenej verzii sa opakuje prvých 40 strán (sú zviazané 2x za sebou) a obsah práce nie je vytlačený v plnej verzii).

Okrem tohto bodu má formálna úroveň práce má hneď niekoľko oblastí na zlepšenie.

Jedna oblasť je slovenská gramatika, kde odporúčam doštudovať pravidlá v prípade písania veľkých a malých písmen na začiatku slov (R/rímsky, D/dácky, M/markomanský, A/anoninovský...); zjednotiť prepis latinských mien (napr. str. 4. – Július, str. 238 – Iulius; mená cisárov); dôslednejšie skloňovať názvy rímskych lokalít (str. 235 – „v Carnuntume“) alebo dnešných miest (napr. str. 93 „svätyne v Dierna“ – správne v Dierne).

Ďalšou oblasťou je práca s latinskou terminológiou. Ak sa autor raz rozhodne latinské názvy napr. úradov, légií, provincií písať kurzívou, mal by to systematicky dodržiavať v celom texte. Naopak slovakizované latinské názvy - novotvary (napr. portoriové) by kurzívou byť nemali.

Obrovskou rezervou je aj formálna stránka spracovania prameňov. Autor využíva pomerne rozsiahle množstvo sekundárnych prameňov, ktoré usporiadal v závere práce na niekoľko samostatných súpisov, čo sťažuje orientáciu v nich.

V texte nepoužíva autor jednotnú formu zápisu v poznámkach pod textom, ani v záverečných súpisoch (viď meno autora Géza Alföldy 3x inak na začiatku súpisu použitej literatúry). Pri monografii chýba niekde mesto vydania, články v zborníkoch a časopisoch sú citované nejednotne, rovnako ako internetové zdroje. V názvoch publikácií sa vyskytujú chyby; kolektív autorov je na niektorých miestach citovaný nesprávne (napr. pozn. 595 vs. Bibliografia); dvojice sú zas niekde uvedené cez pomlčku, inde cez lomítko; ISBN je uvádzané len občas a interpunkčné znamienka sú používané veľmi rôznorodo. Niektoré citované práce som v zozname zdrojov ani nenašla (napr. Ørsted 1985, Schäfer 2007).

V zozname prameňov postrádam napríklad zdroje CIL, AIJ, CIMRM, AE na ktoré sa v texte autor mnohokrát odvoláva, alebo štúdie uvedené v tabuľke nápisov či poznámkach pod čiarou.

Samostatným zdrojom informácií, ktorý v súpise chýba sú antickí autori. V dizertačnej práci sa sice nachádzajú odvolania napr. na spisy Cicera či Plínia Staršieho. Spôsob citovania antických autorov je

však rozdielny a min. v jednom prípade (viď str. 302 „Pliny, Historia Naturalis 4.79.“) ho považujem na neštandardný. Súpis prác antických autorov by si v závere práce chýba zaslúžil samostatný priestor, v horšom prípade by som ho čakala aspoň v zozname literatúry.

Pri niektorých obrázkoch chýba presné citovanie zdroja, z ktorého autor čerpá (obr. 6 a 7 chýba číslo strany aj obrázka), alebo sú opisy obrázkov a priradenie autorstva vytvorené rôznym spôsobom (porovnaj Obr. 1. 2. 3 a napr. 6).

Odvolať sa na názory autorov v texte by mali obsahovať vedľa ich priezviska aj ich krstné meno (prvé použitie) alebo aspoň iniciálku (každé ďalšie použitie). Pokiaľ by to autor systematicky dodržiaval, zistil by, že napr. bádateľ Horvat (str. 193 v pdf) sa volá Jana.

Predpokladám, že vyššie uvedené nedostatky sú spôsobené časovým stresom pred odovzdaním práce, výrazne to však degraduje jej úroveň aj zámer autora.

Štylistika textu je na pomerne dobrej úrovni a v záverečných kapitolách, ktoré sú najnáročnejšie aj na argumentáciu, je text koncipovaný názorne a zrozumiteľne.

3. Práce s prameňmi či s materiálom

Práca s epigrafickými prameňmi patrí k pilierom výskumu. Autor si pre výskum vytvoril vlastnú databázu, ktorá stojí práve na informáciách získaných z nápisov. Pri niektorých sa zamýšľa a prehodnocuje interpretácie svojich predchodcov. V opise metodiky sú jasne stanovené zdroje z ktorých čerpal aj akým spôsobom selektoval materiál.

Za správne možno označiť aj ďalšie spracovanie informácií získaných z primárnych zdrojov – použitie sociogramov, ktoré dokázal autor ďalej interpretovať a aplikovať na skúmané územie (5.2.3 Interpretácia spoločenskej siete).

4. Vlastný prínos

Ako už som naznačila vyššie, autor dokáže samostatne pracovať so zdrojmi, vytvárať hypotézy aj ich overovať. Pri práci dokáže postupovať metodicky a kapitolu 5 môžeme (odhliadnuc od formálnej stránky) považovať za ukážku samostatnej tvorivej práce autora, ktorý nielen dopĺňa predchodcov, ale vytvára aj nové závery.

IV. Dotazy k obhajobě

- Podľa akej normy ste postupovali pri citovaní zdrojov?
- Prečo medzi zdrojmi nie sú aj zdroje primárne (antickí autor, epigrafické pamiatky)?
- V Poetoviu sa nápisy týkajúce vyberania *portoria* vyskytujú v mitreách I, II. Je možné, že by sa úradníci spojení s výberom *portoria* viazali len na niektoré z fungujúcich mitreí?
- V Brigetiu sa podarilo objaviť nápis dedikovaný Primitivom, otrokom Iulia Procla. Na základe analógie aj čísla XX autor predpokladá, že Proclus bol okrem iného *conductor* spravujúci výber *portoria* (v podobe 1/20 ?) od obchodníkov po prekročení rieky. Je známe podobné cezhraničné clo a jeho výška z iných častí Dunajskej oblasti alebo Rímskej ríše?

V. Závěr

Téma dizertačnej práce je svojím obsahom aj širším záberom problematiky pomerne náročná. Pre jej komplexné spracovanie musel autor získať, usporiadať, prehodnotiť a spracovať veľké množstvo dát. V texte práce následne ukazuje, že dokáže s týmito informáciami aj relevantne pracovať. Formálne

nedostatky práce sú z môjho pohľadu pomerne závažné, avšak odstrániteľné. Napriek pripomienkam k formálnej stránke predbežne klasifikujem predloženú dizertačnú prácu ako **prospěl.**

15.09.2022

doc. Mgr. Miroslava Daňová, PhD.